

Олександр МІХНО,
директор Педагогічного
музею України,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий
співробітник

130 років від дня народження Стефана Блаховського (Stefan Błachowski, 1889–1962), польського педагога, психолога

Стефан Блаховський народився 19 травня 1889 у с. Опава у сім'ї військового лікаря. Отримав середню освіту у Львівській гімназії, а з 1907 розпочав дослідження у галузі філософії та психології на базі Львівського університету. У 1909 деякий час навчався у Віденському університеті та університеті Геттінгена, де до 1913 вивчав психологію, фізику, біологію і захистив докторську дисертацію.

Протягом 1914–1919 працював у Львівському університеті, спочатку асистентом, а з 1917 – доцентом кафедри філософії. Як волонтер, брав участь в обороні Львова під час Першої світової війни. З 1919 працював у Познанському університеті – доцентом, професором (1921), завідувачем кафедри психології (1919–1960), деканом факультету гуманітарних наук (1934–1937), проректором (1938–1939 і 1945–1946) і ректором (1946–1948). Його основними курсами лекцій в університеті були експериментальна психологія та історія психології. У 1930-х роках сприяв створенню кафедри психології в університеті Вільнюса.

Додатково С. Блаховський співпрацював із Центральною військовою школою гімнастики та спорту, де викладав загальну і спортивну психологію. Після Другої світової війни продовжив викладання цих курсів на кафедрі теорії і методики фізичного виховання у Школі фізичного виховання в Познані. Будучи проректором Познанського університету, брав участь у відновленні спаленої під час Другої світової війни кафедри психології та інших будівель (насамперед бібліотек).

Він першим у Польщі експериментально досліджував галюци-

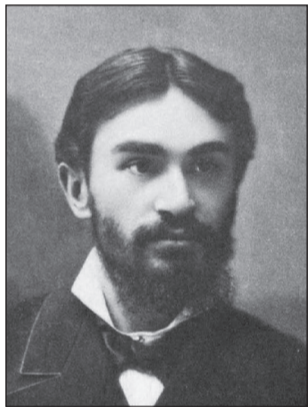
Травень 2019. Постаті

нації та релігійний психоз. Започаткував наукові дослідження пам'яті і математичних здібностей. Вивчав роль уяви, пам'яті, ерудиції і підсвідомих процесів у науковій творчості. Велику увагу приділяв вивченню особливостей застосування проєктивних тестів. Опублікував понад 100 наукових праць.

Стефан Блаховський брав активну участь у громадському науковому житті Польщі, зокрема у 1925 був одним із засновників Польського антропологічного товариства, а у 1930 – Психологічної асоціації Познані. З 1948 (пожиттєво) займав посаду керівника Польської психологічної асоціації, а з 1959 до 1961 був віцепрезидентом Польської асоціації психогієни. Почесний член Польської асоціації психіатрів і Чеського психотехнічного товариства. Підтримував зв'язки із багатьма світовими вченими, зокрема із Жаном Піаже.

Помер Стефан Блаховський 31 січня 1962 р. у Варшаві.

175 років від дня народження Миколи Мурашка (1844–1909), українського художника, педагога, засновника Київської рисувальної школи

Микола Іванович Мурашко народився 20 травня 1844 в м. Глухові, у сім'ї різьбярів іконостаїв. У 1858 юнак приїздить до Києва і стає учнем реставратора-копіюста, а через п'ять років за порадою художника Івана Сошенка їде до Петербурга і вступає до Академії мистецтв.

З 1868 Микола Мурашко розпочинає викладацьку роботу у гімназії, а згодом – у реальному училищі. Даючи приватні уроки малювання, все більше переймався ідеєю відкриття власної рисувальної школи. «У 1875 році я оголосив, що припиняю приватні уроки і приймаю тих, хто хоче вчитися рисувати, у себе вдома... У скромній, невеличкій кімнаті на Михайлівській вулиці... я чекав почину. Добре пам'ятаю свою маленьку публіку: один юнак привів сестру. Потім поміщик з Борзни... надумав з нудьги потішитись олівцем... і, нарешті, кілька дітей. Ось і уся школа перших днів її існування».

Незабаром кімната квартири, призначена для школи, виявилася затісною, а коштів на більше приміщення не було. Художник з проханням про матеріальну допомогу школі звернувся до заможної родини цукропромисловців Терещенків. Іван Терещенко, який на той час закінчував Київський університет і захоплювався малюванням, надав школі потрібну суму і став постійним її покровителем

більш ніж на чверть століття.

Офіційне відкриття рисувальної школи відбулося 16 вересня 1875, коли 40 учнів і двоє вчителів розпочали заняття. Рисувальна школа не була офіційним закладом, що готував лише художників. Сюди йшли всі, хто любив і цікавився мистецтвом, незалежно від віку, освіти і стану. Мурашко згадував: «Здебільшого у нас були бідняки, вчилися безкоштовно. Це були діти ремісників, для яких рисуння було істотною необхідністю, і це нас морально задовольняло...» Восени і навесні досвідчений учитель виводив юних художників на мальовничі околиці Києва. Тут він учив їх розуміти природу, бачити красу її різноманітних форм, розвивав їхню спостережливість.

У 1880 році школу відвідували понад 100 учнів. Однією з особливостей навчання у Київській рисувальній школі було те, що учні вступали до неї протягом всього навчального року й приходили на заняття залежно від наявності у них вільного часу, що вимагало від викладачів індивідуального підходу до кожного учня.

Для багатьох вихованців школи М. Мурашка стала початковим етапом художньої освіти. Серед них такі визначні майстри, як Микола Пимоненко, Олександр Мурашко, Іван Іжакевич. У школі навчалися Леся Українка і Ольга Форш. Загалом у школі здобули початкову художню освіту близько 3000 осіб. Найбільше визнання М. Мурашко дістав саме як педагог.

Микола Мурашко помер 9 вересня 1909 р. у Бучі. Похований на Лук'янівському цвинтарі Києва. Його ім'ям названі вулиці у Києві та Глухові.

130 років від дня народження Мирона Зарицького (1889–1961), українського математика, педагога

Мирон Онуфрійович Зарицький народився 21 травня 1889 в с. Могилиниці Тернопільського району Тернопільської області. Навчався у Бережанській та Перемишльській гімназіях. У 1907 вступив до Віденського університету, пізніше перевівся до Львівського. Закінчивши навчання (1912), склав учительський іспит і отримав кваліфікацію вчителя середніх шкіл з математики і фізики. З 1913 вчителює у приватних українських гімназіях Белза та Збаража, потім у державних гімназіях Коломиї і Тернополя.

У 1925 він переїжджає до Львова, де працює спочатку в польській, а згодом у державній українській гімназії. У 1927 його обирають

дійсним членом Наукового Товариства ім. Т. Шевченка, і від того часу він стає активним співробітником його математично-природописно-лікарської секції. У 1930 Львівський університет присудив М. Зарицькому ступінь доктора філософії. До 1939 вчений надрукував близько 20 наукових праць у львівських та іноземних виданнях і в цей період сформувався як серйозний математик з філософським ухилом.

У 1939–1941 був продеканом Львівського університету, а в 1945–1947 – деканом фізико-математичного факультету, керував кафедрою теорії ймовірностей, з 1948 – кафедрою загальної математики. У той самий період працював старшим науковим співробітником Львівської філії АН УРСР. Роботу поєднував з читанням лекцій у Львівському політехнічному інституті (1944–1946) та в новоствореному Ужгородському університеті (1950–1955).

Наукові інтереси М. Зарицького охоплюють, головним чином, теорію множин та теорію функцій. Він досліджує похідні множини методами алгебри логіки, виходячи тільки з кількох основних аксіом і не користуючись іншими геометричними міркуваннями. Займався теорією вимірних перетворень множин, тобто таких гомеоморфних перетворень, які переводять довільну вимірну множину в іншу множину такого ж роду.

Мирон Зарицький був великим знавцем історії математики, особливо античної, читав курси лекцій з історії математики у Львівському університеті, надрукував кілька праць з історії точних наук. Він був обізнаний з природничими науками, світовою літературою, філософією, захоплювався поезією. Володів вільно польською, німецькою і російською, а математичні статті писав англійською, французькою, італійською та іспанською мовами.

На науку вчений дивився передусім як на правду і красу, що підносить людину на вищий щабель її духовного розвитку. Недаремно Мирона Онуфрійовича називали «поетом формул».

Помер Мирон Зарицький 19 серпня 1961 р. у Львові. Похований на Личаківському кладовищі.

100 років від дня народження Олени Дубинчук (1919–1994) українського педагога, методиста, фахівця з методики викладання математики

Олена Степанівна Дубинчук народилася 21 травня 1919 у м. Ямпіль Вінницької області в сім'ї вчителів. Ще за два місяці до того її батька, директора школи, забрала епідемія тифу, а за 10 років туберкульоз звів у могилу й матір, завідувачку початковою школою.

Навчання у школі Олена закінчила на «відмінно» і в 1936 вступила до Київського університету ім. Т.Г. Шевченка на механіко-математичний факультет. Диплом їй довелося одержувати під акомпанемент німецьких бомбардувань у червні 1941. Під час Другої світової війни розпочала педагогічну діяльність в евакуації в Росії (у сільських школах поблизу Ростова-на-Дону й Саратова), а після повернення в Україну, з 1944 до 1971, проживала і працювала вчителем математики в с. Тарасівка на Київщині.

З 1951 і до кінця життя доля О. Дубинчук пов'язана з Науково-дослідним інститутом педагогіки УРСР, де в 1954 під керівництвом видатного вченого О. Астряба вона захистила кандидатську дисертацію на тему «Вузлові питання арифметики у п'ятому класі». З 1954 працювала старшим науковим співробітником, завідувачкою сектору методики математики у відділі методики математики і фізики НДІП УРСР, а в 1971 очолила лабораторію профтехосвіти. З 1981 працювала завсектором дидактики відділу профтехосвіти. Багато зусиль Олена Степанівна доклала для підготовки науково-педагогічних кадрів. Під її керівництвом було захищено 25 кандидатських дисертацій.

Наукові інтереси Олени Дубинчук торкалися проблем теорії та історії педагогіки, методики викладання математики у школах, профтехучилищах різного типу, педагогічних інститутах, а також міжпредметних зв'язків, диференціації та індивідуалізації навчання й ін. Особливої уваги вчена надавала розробці концепції математичної освіти в Україні. Перу О. Дубинчук належить понад двісті наукових праць: підручники, навчальні посібники, збірники задач, тематично-поурочні плани, статті.

Олена Степанівна була унікальною людиною. Ніколи на її обличчі не можна було прочитати ані болю, ані втоми. Вона говорила: «Не вмю відпочивати, не можу дармувати». Під відпочинком розуміла зміну одного виду діяльності на інший, переключення з наукової роботи на фізичну. Вона мала домашній ботанічний сад – неповторну колекцію фіалок; кохаючись у природі, систематично вела фенологічні нотатки.

Померла Олена Дубинчук 25 жовтня 1994 р. Похована у Києві на Байковому цвинтарі. У селі Тарасівка, де Олена Дубинчук прожила понад 30 років, одна із центральних вулиць названа її іменем.

140 років від дня народження Івана Зілінського (1879–1952), українського мовознавця, педагога

Іван Миколайович Зілінський народився 22 травня 1879 року в с. Красна (Коростенька; нині – Польща). Початкову школу закінчив у рідному селі, у 1900 закінчив українську гімназію в Перемишлі. Навчався на богословському факультеті Львівського університету та філософському факультеті Віденського університету (вивчав класичну філологію та славистику). В 1907 захистив кандидатську дисертацію «Нарис фонетики україн-

ських говорів в Австро-Угорщині», отримав ступінь кандидата філологічних наук.

У 1907–1914 і 1921–1926 працював учителем в гімназіях Бережан, Станіслава, Львова. У 1911 Петербурзька Академія Наук направляє його як стипендіата в Східну Україну для дослідження розмовної мови місцевого населення. У десятих українських губерніях він дослідив мову 60 населених пунктів, зібравши протягом трьох місяців колосальний матеріал, якого до того часу не вдалося зібрати жодному дослідникові. Крім того, він ознайомився з визначними пам'ятниками культури Києва, Полтави, Чернігова, Миргорода, Катеринослава, побував на могилі Тараса Шевченка у Каневі, зустрівся з визначними представниками української культури. Досліджуючи живу мову, він не обмежувався лише мовою сільського населення, але досліджував і мову української інтелігенції, записуючи окремі явища з уст таких визначних діячів, як М. Лисенко, Олена Пчілка, І. Стещенко, С. Єфремов, Д. Дорошенко, М. Вороний, С. Черкасенко, І. Біляшівський, Д. Щербаківський.

З початком Першої світової війни був мобілізований як резервний старшина до австрійської армії. В 1918 вступив до української армії отамана Симона Петлюри, де перебував до її розпуску в 1920.

У 1922–1924 викладав діалектологію, фонетику української мови в Українському таємному університеті у Львові. На початку 1926–1927 навчального року запрошений на посаду заступника професора на кафедрі слов'янських мов факультету славистики Ягеллонського університету у Кракові. У червні 1931 захистив докторську дисертацію «Фонетичний опис української мови». Багато часу присвятив І. Зілинський науково-дослідній роботі в краківських архівах, музеях і бібліотеках, де виявив не одну цінну пам'ятку для української історії та культури. У Ягеллонській бібліотеці Зілинський знайшов два листи Тараса Шевченка до його друга Броніслава Залеського 1854 і 1859 років, лист Миколи Гоголя до того ж адресата, написаний українською мовою.

Іван Зілинський уперше особисто дослідив мову майже всіх основних мовних областей українській території, подав обґрунтовану класифікацію українських говірок, склав описову фонетику української мови, унормував український правопис, виховав цілу плеяду вчених, серед яких син Орест Зілинський. В серпні 1944 виїхав до Праги, де працював на посаді професора української та білоруської мов Карлового університету.

Помер Іван Зілинський 21 квітня 1952 р. у Празі.

Слово про науковця

До 90-річчя від дня народження
фундатора школи порівняльної педагогіки в Україні
Бориса Федоровича Мельниченка (1929–2016)

Півстоліття діяльності Бориса Федоровича Мельниченка в Інституті педагогіки НАПН України робить його постать знаковою. Фактично він разом з Г.С. Єгоровим і Н.В. Абашкіною стояв у витоків порівняльної педагогіки в Україні. Його діяльність завідувача лабораторії науково-педагогічної інформації (створена у 1971) протягом майже 30 років – з 1972 до 1991 – заклала фундамент для розвитку порівняльної педагогіки в Україні, методологічних орієнтирів проведення досліджень. Його відданість ідеям компаративістики як науки сприяла становленню цього наукового напрямку в Україні навіть в епоху домінування московської школи компаративістики та всупереч імперативу критики «буржуазної» освіти та педагогіки.

«Між рядками його праць – щирість і небайдужість, уболівання за стан і перспективи розвитку вітчизняної педагогіки. Мав нагоду спостерігати за його зацікавленістю обговорюваними проблемами у галузі освіти: добросесність ученого була винятковою. Це надзвичайна особистість, котра вмів радіти успіхам людей, що поруч з нею, і робить все, аби надихати інших на творчу працю», – ці слова провідного наукового співробітника Інституту педагогіки НАПН України, голови первинної профспілкової організації Василя Кизенка можна винести в епіграф життєвої історії ювіляра.

У 1953 р. Борис Федорович закінчив філологічний факультет Київського університету імені Т.Г. Шевченка (російсько-слов'янське відділення), а у 1966 р. – повний курс англійської мови відділення «Київських державних курсів іноземних мов». Професійне володіння іноземними мовами відкрило простір для ґрунтовного дослідження процесів і феноменів, що мали місце в освіті країн зарубіжжя. Предметом його наукового пошуку були проблеми в освіті передусім таких країн, як Чехія, Словаччина, Польща. Учений аналізував сутнісні характеристики реформ, світоглядний потенціал шкільної освіти, здобутки й виклики громадянської та суспільствознавчої освіти зарубіжжя. Водночас, як експерт ЮНЕСКО він аналізував стан і тенденції розвитку освіти в УРСР, розкривав її надбання на рівні середньої освіти.

Високопрофесійний колектив співробітників під його керівництвом – Н. Абашкіна, Л. Булах, Г. Єгоров, Г. Степенко, І. Тараненко, Т. Тодоров – забезпечував науковий супровід модернізаційних процесів у вітчизняній освіті крізь призму інноваційного зарубіжного досвіду. Серед численних публікацій лабораторії у той період треба зазначити про серію «Зарубіжна педагогічна хроніка», в якій було подано найактуальнішу інформацію про реформи та кращі практики освіти зарубіжних країн, та «Видатні педагоги світу», де презентувалися ідеї провідних освітян зарубіжжя. Особливо цінним для українських науковців став двотомник «Система народної освіти в зарубіжних країнах на сучасному етапі (соціалістичні, капіталістичні країни та країни, що розвиваються)» (1990) за редакцією Б.Ф. Мельниченка. Автентична інформація про освітні моделі провідних країн зарубіжжя, яка ґрунтувалася на виданнях міністерств освіти зарубіжних країн та ЮНЕСКО, була надзвичайно затребуваною в освітньому просторі тогочасної України.

Як член спеціалізованої вченої ради із захисту кандидатських дисертацій зі спеціальності «І3.00.01 – теорія та історія педагогіки», Б.Ф. Мельниченко багато уваги приділяв роботам, що подавалися на захист, активно обговорюючи результати наукових пошуків здо-

бувачів. Довкола вченого завжди панувала невимушена й творча атмосфера.

Не менш важливим є внесок Бориса Мельниченка у підготовку українських компаративістів – він розпочав розбудову наукової школи з порівняльної педагогіки. Під його керівництвом захистили кандидатські дисертації 14 аспірантів і здобувачів, з яких **Неллі Абашкіна**, **Наталія Лавриченко**, **Марія Лещенко** та **Олена Локшина** згодом успішно захистили докторські дисертації. Потрібно підкреслити атмосферу людяності, що панувала в лабораторії за часів його завідування – Борис Федорович з доброзичливістю вибудовував стосунки з підлеглими, створював позитивний простір для творчості колег, підтримував їхні інноваційні ідеї. На особливу увагу заслуговує його ставлення до молоді – залучаючи аспірантів до наукових дискусій, поважаючи їхні думки, він надав можливість «розправляти крила», сприяв їхньому становленню як науковців. **Ірина Тараненко**, науковий співробітник, завідувач, докторант відділу порівняльної педагогіки у 1984–1996 роках згадує: «Однією з визначальних рис Бориса Федоровича була готовність прийти на допомогу колегам. Так склалося, що мій науковий керівник звільнилася і я залиши-

лася наодинці зі своєю незавершеною кандидатською дисертацією. Борис Федорович – як завідувач і як друг – допоміг завершити дослідження й пройти усі сходинки на шляху до захисту. Дякую йому за це!»

«Борис Федорович був обдарований особливо природною мудрістю, тактовністю, делікатністю. Він умів по-батьківськи піклуватись про молодших колег. Ці риси, в поєднанні з почуттям доброзичливого гумору, своєрідним поетичним талантом, робили його прекрасним організатором, душею колективу», – так характеризує старшого колегу науковий співробітник відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України у 2000–2015 роках **Людмила Волинець**.

За багаторічну працю Борис Федорович був неодноразово відзначений нагородами, серед яких медалі «А.С. Макаренку», «В пам'ять 1500-річчя м. Києва», «Ветеран труда»; нагрудні знаки «О.А. Захаренку» (2007), «К.Д. Ушинський» (2009), «Відмінник народної освіти»; Почесна грамота Академії педагогічних наук України за вагомий внесок у розвиток педагогічної науки та з нагоди 80-річчя Інституту педагогіки. «У моїй пам'яті він назавжди залишиться взірцем організованості й любові до професії, компетентності й порядності, толерантності й мудрості, відкритості й доброзичливості, креативу і любові до життя. Пам'ять про Бориса Федоровича Мельниченка – Людину, Вченого, Педагога й Інтелігента – назавжди залишиться в серцях тих, хто його знав», – зазначає професор кафедри авіаційної англійської мови Національного авіаційного університету **Оксана Першукова**, яка у 1995–2014 була аспіранткою, науковим співробітником і докторантом відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України.

Борис Федорович любив життя і був багатогранною людиною – він любив музику, чудово співав у самодіяльному хорі, який у той час об'єднував науковців Українського науково-дослідного інституту педагогіки (потім – Інституту педагогіки НАПН України), закоханих в українську пісню і народний спів.

Усі хто працював і зростав за мудрого й чутливого керівництва Бориса Федоровича, хто використовував результати напрацювання лабораторії у власних дослідженнях, застосовував для створення перспектив реформування української національної освіти, вдячні йому за безцінний внесок, що він зробив у розбудову порівняльної педагогіки в Україні, як і за ціннісні орієнтири, які він закріпив в українських компаративістів.

Олена ЛОКШИНА,
завідувач відділу
порівняльної педагогіки
Інституту педагогіки
НАПН України,
доктор педагогічних наук,
професор

